

VEILIG VOELEN – GOED LEREN

Ontworteling

Ontworteling is een diep gevoel van verlies van veiligheid, verbondenheid en identiteit. Dit komt vaak voor bij kinderen die verhuizen, migreren of vluchten, uit huis geplaatst zijn of geen stabiele thuissituatie hebben. Coppens (2024) benadrukt dat deze kinderen vaak overlevingsgedrag vertonen. Horeweg (2024) pleit ervoor om gedrag altijd te bekijken in het licht van het verhaal van het kind. Inzicht in de achtergrond en ervaringen van een kind is essentieel om adequaat te kunnen reageren op hun behoeften en ontwikkeling.

De onzichtbare koffer

Coppens (2024) gebruikt de metafoer van de onzichtbare koffer om duidelijk te maken dat NT2-leerlingen hun eerdere ervaringen onzichtbaar met zich meedragen. In deze koffer zitten emoties en herinneringen die voortkomen uit bijvoorbeeld migratie, ontworteling of stressvolle situaties. Deze ervaringen hebben invloed op gedrag, concentratie en leren. Coppens (2024) benadrukt dat gedrag daarom niet los gezien kan worden van het verhaal van het kind. Traumasensitief lesgeven vraagt van leerkrachten dat zij met begrip, voorspelbaarheid en veiligheid aansluiten bij wat een leerling meebrengt.

Veiligheid in de klas - Voorspelbaar en vertrouwd

Welkom

Horeweg (2024) benadrukt dat een kind zich pas kan openstellen voor leren als het zich welkom, gezien en veilig voelt. Dit betekent dat de leerkracht dagelijks actief laat merken dat het kind ertoe doet. Een warm welkom is geen eenmalig gebaar, maar een voortdurende houding van acceptatie en nabijheid. Coppens (2024) voegt toe dat kinderen met trauma of ontworteling vaak het gevoel hebben nergens bij te horen. Door hen expliciet welkom te heten en hun aanwezigheid te waarderen, wordt een belangrijke stap gezet in het herstel van vertrouwen en verbinding.

Voorspelbaarheid en structuur

Volgens Horeweg (2024) is voorspelbaarheid zeer belangrijk voor kinderen die onveiligheid hebben ervaren. Structuur in dagindeling, duidelijke regels en vaste routines bieden houvast. Hij noemt dit "gevoelde veiligheid": niet alleen weten dat het veilig is, maar het ook zo ervaren. Coppens (2024) sluit zich hierbij aan en benadrukt dat het brein van een getraumatiseerd kind voortdurend op zoek is naar gevaar. Een voorspelbare omgeving kalmeert het zenuwstelsel, waardoor leren mogelijk wordt. Goedhart (2023) stelt dat een veilig pedagogisch klimaat voor iedere leerling essentieel is voor leren.

Relatie leerling en leerkracht

Een echte verbinding tussen leerling en leerkracht ondersteunt het leren in de groep (Severeijns, 2023). Zowel Horeweg (2024) als Coppens (2024) zien deze relatie als sleutel tot herstel en ontwikkeling. Horeweg (2024) stelt dat de leerkracht soms de enige veilige volwassene is in het leven van een kind. Vertrouwen opbouwen kost tijd, maar is cruciaal. Coppens (2024) benadrukt dat kinderen met trauma moeite kunnen hebben met hechting, maar dat een stabiele, betrouwbare leerkracht een helende rol kan spelen. Het draait om nabijheid, echtheid en het blijven zien van het kind, ook bij lastig of onbegrepen gedrag.

Rustplek

Een rustplek is volgens Horeweg (2024) een fysieke of mentale ruimte waar een kind zich kan terugtrekken bij overprikkeling. Dit kan een hoekje in de klas zijn, een aparte ruimte, of een routine zoals een ademhalingsoefening. Coppens (2024) ziet dit als een manier om kinderen te helpen zich te reguleren. Het is belangrijk dat deze plek niet als straf wordt gezien, maar als een veilige haven.

Identiteit en moedertaal – Jouw achtergrond telt

Moedertaal

Voor Coppens (2024) is de moedertaal meer dan een communicatiemiddel; het is een fundament van de identiteit van een kind. Zeker bij kinderen die ontworteling hebben meegemaakt, is het belangrijk dat zij zich kunnen uitdrukken in hun thuistaal. De moedertaal biedt veiligheid, herkenning en controle in een vaak overweldigende wereld. Horeweg (2024) waarschuwt dat het verbieden van de moedertaal in de klas schadelijk kan zijn voor het zelfbeeld van een kind. Door de thuistaal te erkennen en te benutten als brug naar het Nederlands, toon je als leerkracht dat je het kind volledig accepteert. Van Oudheusden (2023) voegt toe dat ruimte voor de moedertaal het leren van Nederlands juist versterkt.

Meertaligheid in de klas en taalmaatjes

Meertaligheid belemmert de tweedetaalverwerving niet, integendeel. Deze kan simultaan of successief verlopen (Onderwijscentrum Brussel vol Taal, 2024). Bij simultane verwerving leert een kind meerdere talen tegelijk, wat het tempo kan vertragen. Bij successieve verwerving is er eerst een basis in de moedertaal voordat een tweede taal wordt geleerd. Beide routes kunnen tot succesvolle meertaligheid leiden. Coppens (2024) beschouwt meertaligheid als een rijkdom die onvoldoende wordt benut. In plaats van te focussen op wat kinderen nog niet kunnen in het Nederlands, pleit zij voor waardering van hun vaardigheden in de thuistaal. Horeweg (2024) benoemt taalmaatjes als waardevol: zij bieden niet alleen taalkundige ondersteuning, maar ook sociale veiligheid en een gevoel van erbij horen.

Ouderbetrokkenheid

Coppens (2024) stelt dat ouders van kinderen met trauma of migratie vaak zelf kwetsbaar zijn. Toch zijn zij essentieel voor het welzijn van hun kind. Ze pleit voor een benadering waarin ouders zich welkom voelen, ongeacht hun beheersing van het Nederlands.

Vertrouwen is belangrijker dan perfecte communicatie. Horeweg (2024) benadrukt het belang van een oordeelloze houding. Ouders moeten zich serieus genomen voelen, niet beoordeeld. Scholen kunnen laagdrempelige contactvormen inzetten, zoals koffiemomenten of huisbezoeken, en tolken of visuele middelen gebruiken indien nodig.

Taalondersteuning en didactiek – Goede intenties, maar ook goede aanpak?

Tweedetaalvererving

Nieuwkomers en NT2-leerlingen leren een andere taal dan hun moedertaal. Coenen benadrukt dat leerkrachten een inclusieve taalleeromgeving moeten creëren. Tweedetaalvererving moet worden gezien binnen de meertalige realiteit van veel leerlingen. Het benutten van talendiversiteit versterkt het taalverwervingsproces.

Belangrijke elementen zijn:

- Actieve inzet van de moedertaal ter ondersteuning van het Nederlands;
- Preteaching NT2: leerlingen voorbereiden op instructie in het Nederlands;
- Aandacht voor verschillen tussen NT1- en NT2-leerlingen qua tempo, woordenschat en context.

De NT2-didactiek van Coenen en Heijdenrijk (2010) biedt praktische stappen voor opbrengstgericht onderwijs. Essentieel is kennis van taalstructuren, klankleer, woordenschat, zinsbouw en pragmatiek.

Van veiligheid naar leren

Het hoofd van een kind werkt als een systeem dat zich van onder naar boven ontwikkelt. Wanneer een kind stress of verlies ervaart, blijft het onderste deel van het brein actief en staat het kind in een overlevingsstand. Lyons (z.j.) legt uit dat kinderen in deze toestand minder toegang hebben tot het deel van het brein dat nodig is voor nadenken en leren. Pas wanneer een kind zich veilig voelt, ontstaat er ruimte voor emoties, contact en cognitieve ontwikkeling.

Tot slot

Als onderwijsprofessional zie je dagelijks uiteenlopend gedrag bij kinderen. Oordeelloos blijven is soms lastig, maar door te zoeken naar de functie van gedrag in plaats van te oordelen, lever je een waardevolle bijdrage aan het herstel van ontwortelde kinderen. Jouw rol kan bepalend zijn in het weer tot bloei komen van een kind, zodat het zich veilig voelt, leert en zich ontwikkelt.

Bronnen

- Coenen, J., & Heijdenrijk, M. (2010). *Zien is snappen: NT2-didactiek voor jonge anderstaligen*. Bazalt.
- Coppens, L. (2024). *Traumasensitief onderwijs aan nieuwkomers*. LOWAN. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2024/11/69.-Traumasensitief-onderwijs-aan-nieuwkomers.pdf>
- Coppens, L., Schneiderberg, M., & van Kregten, C. (2024). *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen: Een praktisch handboek voor het basisonderwijs (11e druk)*. SWP.
- Goedhart, A. (2023). *Pedagogisch klimaat en veiligheid in de klas*. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://wij-leren.nl/pedagogisch-klimaat-artikel.php>
- Horeweg, A. (2024). *De traumasensitieve school. Gedragsproblemen in de klas*. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://gedragsproblemenindeklas.nl/gedrag-op-school/traumasensitief-onderwijs/>
- Lyons, S. (z.j.). *The repair of early trauma: A "bottom up" approach*. Beacon House Therapeutic Services and Trauma Team.
- Onderwijscentrum Brussel. (2024). *Meertalige taalvererving: simultaan en succesief*. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://www.brusselvoltaal.be/1-hoe-leer-je-een-taal/meertalige-taalvererving>
- onderwijskennis.nl/files/mediafiles/leidraad_leerkracht-leerlingrelaties_in_het_po.pdf
- Severeijns, K. (2023). *Leerkracht-leerlingrelaties en hun impact op leren*. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://www.onderwijskennis.nl/sites/>
- Van Oudheusden, M. (2023). *De kracht van de moedertaal in taalvererving*. Oud Geleerd Jong Gedaan. Geraadpleegd op 6 juni 2025, van <https://www.oudgeleerdjonggedaan.nl/wanneer-woorden-ervagen/>

Pascal Tijdink

Docent-onderzoeker /
nieuwkomers & NT2

pascal.tijdink@iseling.nl

Checklist leerkrachten – Veilig voelen = goed leren

- Voelt mijn leerling zich gezien en veilig?
- Zorg ik voor rust en regelmaat met duidelijke routines?
- Heb ik kennis van de impact van stress en trauma?
- Heb ik kennis van nieuwkomers en NT2-leerlingen?
- Gebruik ik de moedertaal voor transfer naar het Nederlands?
- Zet ik AI doelgericht in ter ondersteuning van taal en begrip?
- Ben ik een voorspelbare, positieve en kalme volwassene?